

Möjligheter och besvikelser

Språklärares diskurser om IKT och skärmtexter i arbetet.

Possibilities and disappointments
Teacher discourses concerning ICT in teaching and other work related assignments.

Petter Ljung

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Svenska språket / lärarprogrammet

Svenska, lärarinriktad kurs med språk - och litteraturredidaktisk inriktning/ självständigt arbete 15 hp

Handledare: Helge Räihä

Examinator: Björn Bihl

2013-06-05

Löpnummer

Abstract

This essay studies how language teachers of the Swedish public schooling system, view the use of ICT in teaching and in other work related assignments. The study enters the field of inquiry through teacher discourses as social constructions of reality, technology, social actions and constructions of identity, utilizing a method of discourse analysis centered on discourses as social actions.

The questions of inquiry are:

- What teacher discourses can be observed regarding the schools technology and media?
- What aspects of the use of ICT in school do the discourses emphasize?

The essay gathers empirical data from teacher interviews and observations of the schools environmental setting and social actions. As a key assumption of the observation studies: artifacts are regarded as material representations of discourses.

The results argues that there are different social constructions of technology that differ among the teachers, but according to the most common discourse on ICT, it's primarily use is as a tool for reading multimodal texts and as a source of information.

Also observed are dialectic constructions of screen and paper technology which also creates identities. Further the discourses imply that ICT in school, from the teacher's position, challenge the social action of teaching in several ways. Computerized spelling tools, internet related language (net speak) and a teacher relationship to technology as stochastic arguably challenge the autonomy of the profession. Discourses and artifacts also address the concern that ICT causes loss of social control.

The results viewed through the perspective of media –ecology, the study also discusses the social practices and discourses as possibly originating from changes in media as an environment.

Sammandrag

Denna uppsats syfte är att undersöka hur språklärare använder teknologi och skärmtexter i undervisningen. Från utgångspunkten att språk och språkhandlingar bygger den sociala konstruktionen av verkligheten, undersöks lärares syn på teknologier och text. Teknologi och dess användning ses i undersökningen som socialt konstruerad, som social praktik och som identitetskapare.

Uppsatsen ställer följande frågor:

- Vilka diskurser går att urskilja hos lärare rörande skolans teknologi och medier?
- Vilka aspekter av lärares arbete med teknologi och skärmtexter lyfter dessa diskurser fram?

Uppsatsen hämtar empiriska data från intervjuer av lärare och genom observationer av lärares sociala och fysiska miljö. Intervjuresultat och observationer analyseras genom en diskursanalys där skolans artefakter och miljö betraktas som materiella representationer av diskurser.

Undersökningen visar att det bland lärare finns många olika konstruktioner av teknologi men att IKT främst används för att läsa multimodala texter och för att söka information. Skärmtexter och papperstexter konstrueras i viss mån dialektiskt och är förknippade med identiteter.

Utifrån lärardiskurser utmanar användningen av IKT vissa aspekter av lärarnas auktoritet. Datorernas stavningsprogram och språkbruk på internet anses utöva ett starkt inflytande på elevernas språkutveckling. Lärarnas relation till IKT präglas av paradoxer och pendlar mellan möjligheter och besvikelser vilket upplevs som en förlust av kontroll över arbetets organisation.

Uppsatsen diskuterar också diskurser i ett medieekologiskt perspektiv som belyser lärares betoning när de talar om IKT och skärmtexter samt ser anpassningar i den sociala praktiken att vara språklärare som förändringar i ett öppet system.

Nyckelord. diskurs, artefakter, teknologi, didaktik, IKT, språkdidaktik, kultur, medieekologi, social praktik, genre

Innehåll

1. Inledning.....	5
1.1. IKT och skärmtext: en begreppsförklaring	5
1.2. Diskurser och sociala praktiker- en begreppsförklaring.....	6
1.3. Syfte och frågeställningar	6
1.4. Disposition.....	7
2. Bakgrund.....	7
2.1. Framtidens nyckelkompetenser	7
2.2. Skriftbruk i förändring?.....	9
2.3. Om att införa IKT i undervisningen.....	10
2.4. IT- Klyftan	13
3. Teoretiska utgångspunkter – Den kulturhistoriska skolan	15
4. Metod - mot en diskursanalys	16
4.1. Kvalitativa intervjuer.....	18
4.2. Urval och förberedelser	19
4.3. Observationer	19
5. Resultat.....	20
5.1. Intervjuer	20
5.2. Observationer	26
5.2.1. Skolans teknologiska profil.....	26
5.2.2. Klassrum	27
5.2.3. Bibliotek	28
6. Diskussion – konklusioner av materiella och ickemateriella diskurser.....	28
6.1. Diskurser om elevernas rätt till multimodal konsumtion	28
6.2. Diskurser om förlust av kontroll.....	30
6.3. Diskurser om skriftgemenskaper	36
6.4. Diskurser i ett medieekologiskt perspektiv	38
7. Sammanfattning	40
8. Källförteckning.....	42

1. Inledning

Under arbete och praktik i den kommunala grundskolan har jag bland kollegor och handledare märkt skilda inställningar till, och strategier för att införa ny teknologi och nya medier i undervisningen. Implementeringen av datorer, informationsteknologi och skärmtexter i skola och samhälle tvingar lärare att förhålla sig till tekniska resurser och de sociala och didaktiska konsekvenserna av nya medier. Denna studie intresserar sig för hur lärare talar om den nya teknologin, hur de skapar mening av den och i förlängningen hur deras strategier för att införa den nya teknologin i undervisningen ser ut.

Jag tror att många av de som nu lever i det så kallade informationssamhället delar en känsla av oöverskådlighet och att det kan kännas svårt att hänga med. Ny teknik skapar stora förhoppningar som ofta kan övergå i besvikelse. Läraren står mitt i händelseutvecklingen och måste söka nya relevanta vägar för att undervisa i det nya medielandskapet. Lärande och mediering, skola och teknologi är något som ständigt skapas och omformas i det sociala samspelet mellan människor. Denna uppsats ska försöka fånga en flyktig ögonblicksbild av denna förändring och reproduktion genom att undersöka hur lärare talar om teknologi och medier i sitt arbete.

1.1. IKT och skärmtext: en begreppsförklaring

Denna uppsats närmar sig lärares användning av skärmtexter och informations- och kommunikationsteknologi (IKT) vilket kan sägas fungera som ett samlingsbegrepp för de teknologier som hör samman med utvecklingen av datorer och internet. En annan och allt vanligare benämning är informationsteknologi (IT).¹

Denna undersökning intresserar sig främst för de kommunikativa² medierande egenskaperna och använder därför begreppet informations- och kommunikationsteknologi (IKT). I skolkontext är begreppet knutet till datorstödd undervisning i olika former som till exempel informationsökning via internet, lärplattformar, multimodala internet texter, och pedagogiska

¹ Granath, S & Estling. – *Vannestål. M IT i språkundervisningen i teori och praktik* ur Red Bihl, Granath, Wennö CSL 2008 Fönster mot språk och litteratur (2008) .s.126

² Svärthagen . J & Embretsén E-L *Nästa generations lärande - IT och lärande i PUD – Regionens kommuners förskolor och skolor - En sammanställning av samtal om IT och lärande med 18 kommuner* (2011) s.6

datorprogram. Teknologier som digitala kameror, interaktiva skrivtavlor och läsplattor kan föras in under begreppet IKT.³

En skärmtext är en text som läses på en elektronisk skärm, till exempel direkt på en läsplatta, telefon, dator eller via en monitor.

1.2. Diskurser och sociala praktiker- en begreppsförklaring

Denna undersökning tar avstamp i en socialkonstruktivistisk ansats och studerar språk och språkhandlingar på grund av att de ses som de byggstenar som hör till verklighetsbygget. Språkhandlingar konstituerar sätt att vara på och sätt göra saker på, det vill säga sociala praktiker.

Norman Fairclough ser verkligheten som ett komplext nätverk av sociala praktiker,⁴ vilka är ganska stabila former som saker görs på.⁵ Dessa sociala handlingar förhåller sig till språkhandlingar, så kallade diskurser.⁶ En diskurs kan vara en relativt stabil form att tala på och kan då ses som en social praktik. Diskurser talar också om sociala praktiker och bidrar på så sätt att forma dem från olika positioner. Diskurser används i det sociala samspelet för att skapa identiteter. Språkhandlingar fastställer på så sätt vad något och någon är och inte är genom att tala om något samt genom att visa vem som får tala om detta.⁷

1.3. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka lärares användning av teknologi och skärmtexter i sitt arbete.

Frågeställningar är som följer:

- Vilka diskurser går att urskilja hos lärare, rörande skolans teknologi och medier?
- Vilka aspekter av lärares arbete med teknologi och skärmtexter lyfter dessa diskurser fram?

³ Granath, S & Estling. – Vannestål. (2008) .s.127

⁴ Fairclough, N – *Discourse and social practices* (2012) s.1

⁵ Fairclough, N (2012) s.1

⁶ Fairclough, N (2012) s.1

⁷ Kirpendorff, K *Discourse and the Materiality of its Artifacts* (2011) s.6

1.4. Disposition

Uppsatsen bygger på en diskursanalys utifrån lärarintervjuer och observationer. Analysen tar också i beaktande andra närliggande diskurser och strukturella faktorer. Exempel på närliggande diskurser är hur man talar om implementeringen av IKT i undervisningen utifrån andra undersökningar. Strukturella faktorer kan vara ekonomiska, teknologiska eller uppfattningar som inte är omdiskuterade.

Strukturer och diskurser om IKT i undervisningen tecknas översiktligt i kapitlet bakgrund. Efter bakgrundsbeskrivningen följer teoretiska utgångspunkter och ett metodavsnitt. Metoden består av kvalitativa intervjuer och observationer vars resultat redovisas i resultatavsnittet. Uppsatsen avslutas med en diskussion i en diskursanalytisk utgångspunkt och en sammanfattning.

2. Bakgrund

Relevant bakgrundsinformation för denna undersökning är vilka nya kompetenser språklärare i den svenska skolan ålagts att lära ut och vilken betydelse dessa kunskaper anses ha. Avsnittet redovisar också skilda teorier och uppfattningar om hur medietutvecklingen påverkar skriftbruket samt varför skolans teknologiska omvandling ser ut som den gör. Bakgrunden tecknar diskurser om IKT i skolan samt teknologiska förutsättningar från europeisk till kommunal nivå vilket visar på hur skolans och lärares teknologiska användning skiljer sig åt.

2.1. Framtidens nyckelkompetenser

Det satsas på informationskompetens i Europa för informationssamhället anses kräva en uppsättning nya färdigheter och klokskap. Europa Kommissionens digitala agenda för Europa⁸ och regeringens beslut år 2008⁹, att statens skolverk ska främja IKT i skolan kan ses som tecken i tiden. Den svenska grundskolans nya läroplan LGR 11 lägger emfas på vad som

⁸ European Commission: *Digital Agenda for Europe – A Europe 2020 Initiative*

⁹ Regeringens beslut om att främja informations – och kommunikations teknik i skolan (2008)

förväntas bli nyckelkompetenserna i framtiden.¹⁰ I stora drag inbegriper denna kompetens operativt handhavande av IKT och ett kritiskt förhållningsätt till information. Färdigheterna samlas ofta under begreppet *digital literacy*. I ett längre perspektiv anses dessa kunskaper verka för emancipation då de krävs för att kunna arbeta och för att kunna delta i samhällets demokratiska samtal.¹¹

I LGR11:s kursplan för svenska lyfts den digitala kompetensen fram bland annat i ämnets centrala innehåll och kunskapsmål.

... redigering och disposition av texter med hjälp av dator. Olika funktioner för Språkbehandling i digitala medier.

... hur man sovrar i en stor informationsmängd och prövar källors tillförlitlighet med ett källkritiskt förhållningssätt.¹²

Erik Anderssons framhåller i sin avhandling *Det politiska rummet* (2012) den politiska potentialen av digitala medier. De kan i grunden förändra skolan och samhällets mänskliga relationer. Andersson anser att digitala medier kan och bör skapa en demokratisk deliberativ arena med hjälp av internet, vad han kallar ett ”tredje rum”.¹³

Andra positiva förväntningar på en uppkopplad och digitaliserad skola berör didaktiska förändringar. Lärare ser möjligheter att kunna följa läroplanen utan ”att hålla hårt i läroboken” och en potential till att i högre grad anpassa undervisningen till individen. Klassrumssamtal kan öppnas upp för mer utvecklade tankar, självständigt lärande och förbättrad kritisk analytisk förmåga.¹⁴ En skola uppkopplad mot internet ses också som mer uppkopplad mot verkligheten.¹⁵

Men samtidigt visar en rapport från OECD- *Connected minds – Technology and today’s learners* (2012) , att ungas förväntningar hur IKT ska förändra utbildningen inte är så långtgående som många förutsett. De flesta eleverna vill inte att teknologin radikalt ska förändra undervisningen. Författaren till rapporten Francesc Pedro diskuterar huruvida detta

¹⁰ GD Utbildning och kultur: *Nyckelkompetenser för livslångt lärande- En europeisk referensram.*

¹¹ European Commission: *Digital Competences in the Digital Agenda*

¹² LGR 11- *Läroplan för grundskolan centralt innehåll i svenska för grundskolans senare år.*

¹³ Andersson. E *Det Politiska rummet* (2012) s.242

¹⁴ Andersson . E (2012) s.243

¹⁵ Granath. S & Estling – Wannestål. M CSL (2008) s.131

beror på en skepsis till att en ökad teknologisk nivå verkligen leder till bättre resultat.¹⁶ Sju av tio elever i grundskolan tycker att tillgången till datorer är bra eller ganska bra enligt en enkät gjord av Skolverket, vilket inte visar på någon akut förändringsiver.¹⁷

Denna ambivalens till hur samhället, skolan och individen ska handskas med IKT kan ses som karaktäristiskt för förhållandet till digitala artefakter. AnnaKarin Nybergs avhandling från 2008 - *Att studera digitala artefakter i människors vardagsliv* (2008) beskriver IKT i paradoxer. Tekniken inger både hopp och besvikelse, den både förenklar och komplicerar livet, flexibilitet upplevs som frigörande men också som övermäktigt.¹⁸

Denna kluvenhet återfinns i profetior om hur digitala medier kommer förändra samhället i framtiden. Janna Quitneys enkätundersökning tillfrågade 1021 respondenter, vilka hon definierar som internetexperter och intressenter. I rapporten *Millennials will benefit and suffer due to their hyperconnected lives* (2012) redovisar hon att princip alla av de tillfrågade ansåg att hjärnorna hos de som är yngre än 35 år 2020 kommer att fungera på ett annat sätt än den tidigare generationen genom en större fallenhet för *multitasking* och informationsökningsstrategier. 55 procent ansåg att detta skulle skapa positiva inlärningseffekter medan 42 procent såg ett dystrare scenario framför sig, där förmågan att koncentrera sig och att tänka på ett djupare plan gått förlorad.¹⁹

Det står klart att den nya tekniken inger både hopp och oro. Ingen vet ännu vad det hyperuppkopplade samhället för med sig, men den svenska skolan har fått uppdraget att verka för att elever ska lära sig att dra nytta av det.

2.2. Skriftbruk i förändring?

Det står klart att de nya medierna utmanar skriftnormen på många sätt.²⁰ Även i denna diskussion uppstår en ambivalens inför teknikens nytto- aspekter och frågan om eventuellt skadligt inflytande. Ylva Hård af Segerstad & Sylvana Sofkova Hashemis *Att lära sig skriva i*

¹⁶ Francesc Pedro: OECD- Centre for Educational Research and innovation *Connected minds – Technology and today's learners* (2012) s.4

¹⁷ Skolverket rapport 386: *IT användning och IT kompetens i skolan* (2013) s.44

¹⁸ Nyberg Annakarin: *Att studera digitala artefakter i människors vardagsliv* (2008) S 83

¹⁹ Anderson. J. Q: *Millennials will benefit and suffer due to their hyperconnected lives* - Pew Research center (2012)

²⁰ Red Thavenius. J *Svenskämnets historia* (2011) s.148

IT-samhället (2005) visar till exempel på influenser från chatt och sms - språk som en del av ett språkriktighetsproblem.²¹ Per-Olof Erixon ser mediernas intåg i perspektiv av ideologiska konflikter där reaktioner på nya medier kan ses som *medie-paniker*.²²

Hur mediekulturen faktiskt kommer förändra skriftkulturen är liksom medierna ett nytt och därför ganska outforskat område. Ett intressant svensk ansats på temat är Per Olof Erixon och Johan Elmfeldts forskningsprojekt om intermedialitet *Genrer i rörelse* som är i vardande men har ännu inte publicerat några resultat.

2.3. Om att införa IKT i undervisningen

IKT - tekniken innebär stora och nya möjligheter för undervisningen. Rykande aktuellt material kopplat till den omedelbara verkligheten är endast en knapptryckning bort. Men den moderna tekniken har inte förändrat språkundervisningen i den utsträckning eller i den raska takt som många kanske hoppats på.²³ Granath och Estling - Wanneståhl konstaterade i *IT i språkundervisningen i teori och praktik* (CSL 2008) att processen att utveckla IKT i undervisningen bortom informationssökning och ordbehandling går långsammare än beräknat. En acceptans av de nya digitala verktygen har olika villkor hos olika individer. De menar på att förändringsprocesser sker genom stadier av oro och att det måste till kompromisser innan en slutgiltig acceptans kan uppnås. Det står klart att på många håll gör IKT intåg i undervisningen utan någon större didaktisk skillnad.²⁴

Konferensrapporten från E - Learning Nordic år 2006 listade effekterna av IKT i undervisningen. Det visade sig ha en positiv effekt på grundläggande inläring av läs - och skrivkunskaper och ses som ett värdefullt verktyg för anpassad undervisning av teoretiskt starka eller teoretiskt svaga elever.²⁵ Med andra ord används IKT främst vid särskilda fall och har inte förändrat verksamheten i klassrummet på generell nivå. I Granath och Estling - Wanneståhls rapport från år 2008 användes IKT främst för informationssökning och rapporten visar att boken fortfarande dominerade fullständigt som läromedel på högstadiet.²⁶

²¹ Hård af Segerstad . Y & Hashemi. S. S (2005) *Att lära sig skriva i IT-samhället* Rapport Vetenskapsrådet.

²² Erixon. P-O *Svenskdidaktikens håg för ungdoms- och mediekulturer* s.15 i Nordisk modersmålsdidaktikk: forskning, felt och fag, (2012)s 224-259

²³ Granath. S & Estling–Vannestål. M (2008) s.125

²⁴ Andersson. E *Det Politiska Rummet* (2012) s.241

²⁵ Skolverket rapporter (2006)- *E - Learning Nordic - 2006* . Sammanfattning s.8

²⁶ Granath. S & Estling–Vannestål. M (2008)s.129

Per-Olof Erixon söker i artikeln *Svenskämnet i skärnkulturen* (2010) förklaringen i att skolkulturen, som genom århundraden varit förknippad med kyrka och teknologin papper och penna nu utmanas av en skärnkultur som skapats utanför skolan. Multimodala texter utmanar de traditionella medierna bok och skrift.²⁷ Erixon ser introduktionen av IKT i skolan som en förhandling mellan två kulturer varav den ena ser sig som invaderad av en yttre textkultur.²⁸ Kanske ligger sådana kulturella aspekter bakom att i en aktuell rapport av IKT - satsningar i 18 kommuner i PUD – regionen, *Nästa generations lärande* (2011), hade alla kommuner enskilda lärare som inte vill använda IKT i undervisningen överhuvudtaget.²⁹

Erik Andersson identifierar i *Det politiska rummet* (2012) vad han anser behövs för att processen ska komma längre. Det måste finnas en säkerhet hos lärare hur de ska hantera digitala medier i klassrummet. Granath och Estling - Wannestål beskriver detsamma som en rädsla för att lämna läroboken på grund av dålig tilltro till sin egen IT - kompetens.³⁰ (De pekar också på en brist på datorutrustning, och bristfällig support.³¹) Utöver teknologiska resurser tror Andersson att det saknas ett inre motiverande missnöje med den nuvarande situationen.³²

Thomas Bergqvist i *IT och lärande – i skola och lärarutbildning* (2005) ser en drivkraft till IKT - satsningen utifrån UNESCO (United Nations Educational and Cultural Organisation) guide till IT i lärarutbildningar för att effektivisera lärande. UNESCO trycker på betydelsen av tillgång till IKT och internet i klassrummen men också att detta måste medföra ett meningsfullt innehåll vilket kräver välutbildade lärare som behärskar de nya digitala verktygen.³³

En komparativ studie av europeiska skolor på uppdrag av den Europeiska kommissionen *Survey of Schools: ICT in Education* (2013) pekar på betydelsen av en utbyggd teknisk support bakom IKT satsningarna. Skolor som på organisationsnivå ansågs ha en policy inriktad på IKT - satsningar men ansågs ha en svag support lyckades sämre än de skolor som hade en svag inriktning mot IKT - satsningar men en fullgod teknisk support.³⁴

²⁷ Erixon. P-O *Svenskämnet i skärnkulturen* – Tidskrift för litteraturvetenskap (2010) s.153

²⁸ Erixon. P-O (2010) s.153

²⁹ Svärdhagen . J & Embretsén E-L. (2011) s.9

³⁰ Granath. S & Estling -Vannestål. M (2008) s.132

³¹ Granath. S & Estling -Vannestål. M (2008)

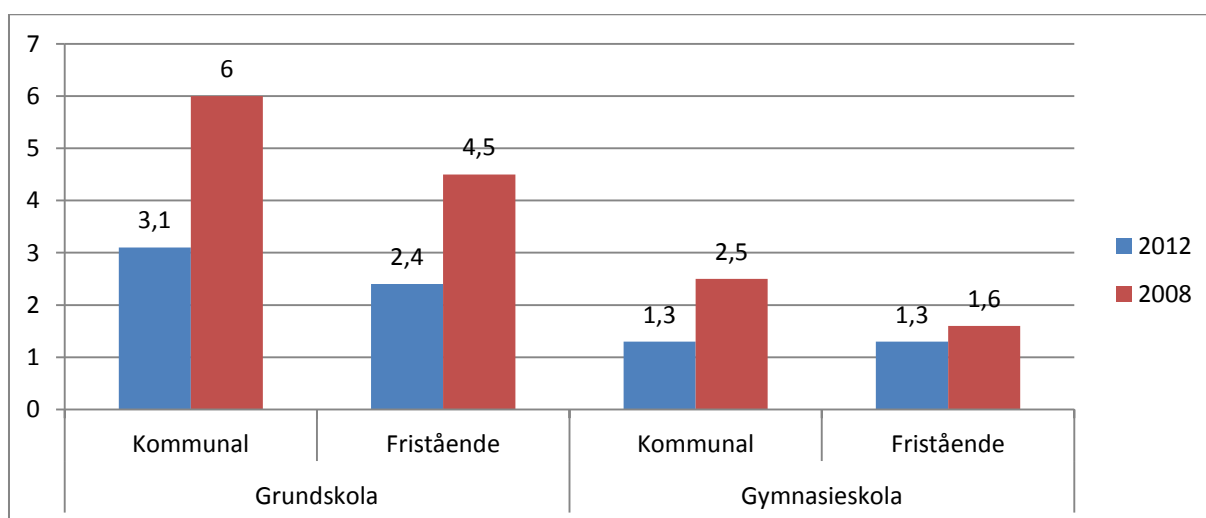
³² Andersson. E *Det Politiska rummet* (2012) s.245

³³ Bergqvist.T: *IT och lärande – i skola och lärarutbildning*. TFL nr 1-2 (2005) Årgång 12: s.11

³⁴ European Commission: *Survey of Schools: ICT in Education* (2013) s.137

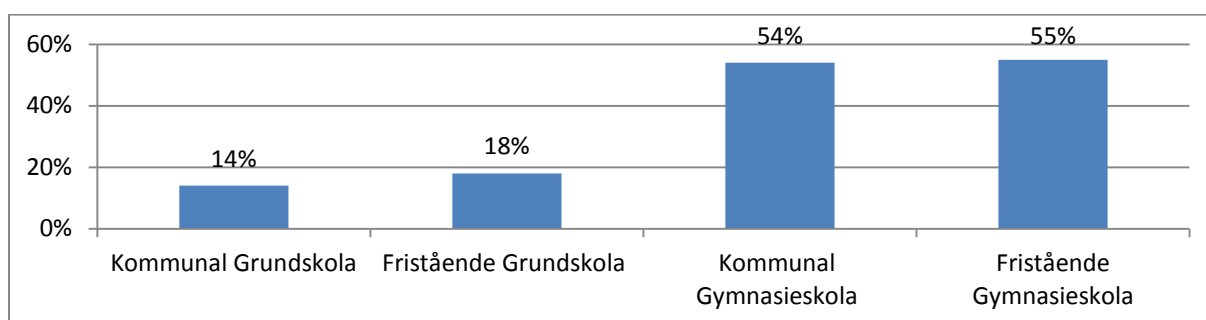
I skolverkets rapport 386, *IT användning och IT kompetens i skolan* (2012), framgår att satsningen på svenska skolors digitalisering ökar. Tre av fyra lärare har egen dator i arbetet jämfört med 25 procent fyra år tidigare samtidigt som glappet mellan gymnasielärares och grundskollärares tillgång till dator har minskat. Det finns också en skillnad mellan kommunalt drivna och fristående skolor. Utvecklingen enligt tabell 1 nedan.³⁵

Tabell 1. Antal elever per dator 2008-2012.

Det har också blivit vanligare att elever får eller får låna en personlig dator eller läsplatta, av dessa är 65 procent bärbara datorer, 25 procent är stationära och 10 procent är så kallade läsplattor.³⁶ Tabellen nedan visar fördelningen av elever som har personlig dator i skolan i fristående och kommunala grundskolor och gymnasieskolor år 2012.

Tabell 2. Andel elever som fått eller fått låna personlig dator 2012.

I takt med att skolorna utrustas med bärbara datorer försvinner datorsalen. År 2008 hade nästan samtliga gymnasieskolor en datorsal. År 2012 motsvaras detta av 75 procent av de

³⁵ Skolverket rapport 386: *IT användning och IT kompetens i skolan* (2013) s.42

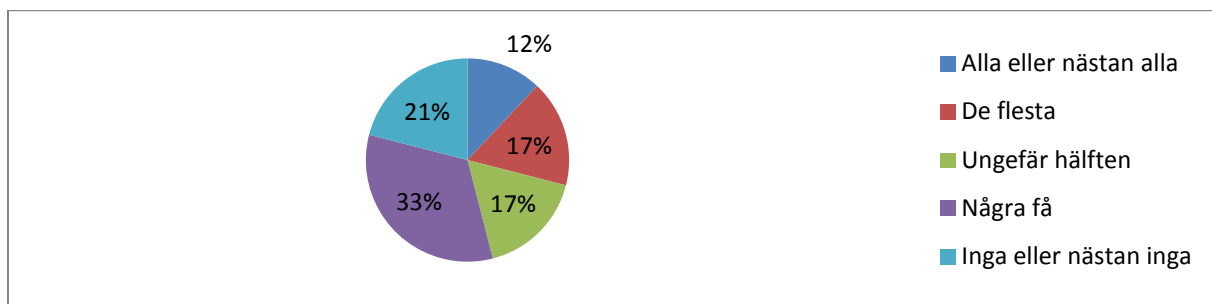
³⁶ Skolverket rapport 386 (2013) s.44

kommunala gymnasieskolorna och 40 procent av fristående dito. År 2008 hade hälften av alla grundskolor datorer, år 2012 hade denna del sjunkit till en fjärdedel av grundskolorna.³⁷

Andra digitala verktyg som interaktiv skrivtavla, kameror och projektorer finns på de flesta skolor, framför allt andelen skrivtavlor ökade kraftigt mellan åren 2008 till 2012. År 2012 hade 33 procent av alla kommunala grundskolor digitala skrivtavlor i minst hälften av sina klassrum.³⁸ 62 procent hade minst hälften av sina klassrum utrustade med fast dataprojektor.³⁹

På högstadiet råder det stor variation i hur ofta eleverna använder datorer på lektionerna. Generellt används IKT mest inom skolämnen svenska och samhällskunskap.⁴⁰ Figur 1 nedan visar hur en uppskattning av högstadieelever av hur mycket datorn används i ämnet svenska.

Figur 1. Elevers uppskattning om användning av dator på svensklektioner.

Det finns ett tydligt behov av IKT i skolan. Tillgången till datorer i undervisningen gör att eleverna använder det i högre grad. Av de elever som hävdar att de använder datorer på alla eller nästan alla lektioner hade 63 % fått eller lånat en personlig dator.⁴¹

2.4. IT- Klyftan

IT - satsningen sker inte enhetligt och likvärdigt för alla skolor. Det finns stora skillnader i hur väl utbyggd den digitala infrastrukturen är mellan europeiska länder⁴², mellan svenska kommuner och mellan skolor, avdelningar och klasser. EU - kommissionen och OECD lyfter fram strukturella förklaringar i betydelsen av teknisk support som mer betydande än skolans

³⁷ Skolverket rapport 386 (2013) s.46

³⁸ Skolverket rapport 386: (2013) s.46

³⁹ Skolverket rapport 386: (2013) s.47

⁴⁰ Skolverket rapport 386: (2013) s.68

⁴¹ Skolverket rapport 386: (2013) s.68

⁴² Fig 7.3.b European commission: *Survey of Schools: ICT in Education* (2013) s.135

policy.⁴³ Medan OECD menar att digital literacy många gånger inte är prioriterat på grund av ett ogynnsamt ekonomiskt klimat i Europa.⁴⁴

Användandet av policydokument, s.k. IT - planer i svenska grundskolor, har minskat sedan år 2008.⁴⁵ Samtidigt har de kommuner som har ett stort politiskt stöd bakom IT - satsningen bäst förutsättningar.⁴⁶ Rapporten *Nästa generations lärande* (2013) visar att IT - satsningen är splittrad. I kommuner där det saknas en IT - strategi är det ofta upp till varje skola eller enskilda lärare att på egen hand implementera IKT i undervisningen.⁴⁷ De utbildningar som finns för lärare har primärt fokuserat på operativ kompetens och hittills haft ett bristfälligt utbud av pedagogiska och didaktiska perspektiv.⁴⁸

År 2001 uppmärksammade Marc Prenskys artikel *Digital natives, digital immigrants* en annan sorts klyfta som kanske är en mer djupgående skiljelinje mellan generationer. Dagens elever, menar Prensky, har på grund av att de växt upp med IKT utvecklat annorlunda kognitiva mönster och behandlar därför information på fundamentalt annorlunda sätt. Han kallar denna uppväxande generation för infödda, digital natives.⁴⁹ En stor del elevernas lärare, som han kallar digitala immigranter, delar inte dessa erfarenheter eller förmågor, vilket också gör det svårt att förstå hur de infödda tänker och vice versa.⁵⁰ Prensky hänvisar vidare till att hjärnan genom sin plasticitet fysiskt förändras av de mönster den används på. Det innebär att det finns psykiska såväl som fysiska skillnader mellan generationer rörande de kognitiva processer som inhämtar och tolkar information.⁵¹ Prensky liknar detta vid en språkförbistring mellan immigranter och infödda. Men detta torde också vara ett övergående problem, då alltmer infödda växer upp, eller kanske snarare att allt fler immigranter dör ut.

⁴³ European commission: *Survey of Schools: ICT in Education* (2013) s.137

⁴⁴ Pedro. F: OECD- Centre for Educational Research and innovation *Connected minds – Technology and today's learners* (2012)

⁴⁵ Skolverket rapport 386 (2013) s.52

⁴⁶ Svärthagen . J & Embretsén E-L. (2011)

⁴⁷ Svärthagen . J & Embretsén E-L.(2011)

⁴⁸ Svärthagen . J & Embretsén E-L. (2011)

⁴⁹ Prensky. M *Digital natives, digital immigrants* (2001) s.1

⁵⁰ Prensky. M (2001) s.1

⁵¹ Prensky. M (2001) s.8 -15

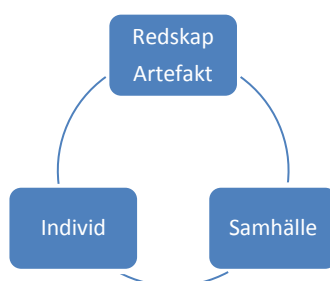
3. Teoretiska utgångspunkter – Den kulturhistoriska skolan

Grunderna för vad som kom att kallas den kulturhistoriska skolan formulerades under 1920-talet av Lev Vygotskij, Alexei Leontiev och Alexander Lurija.⁵² Förståelsen av människan utgår från omgivningens historiska och kulturella betingelser. Människan formas av den sociala kontext som hon föds in i. En kontext hon också blir medskapare till genom sociala handlingar.⁵³ Utveckling sker därför sociogenetiskt,⁵⁴ och är situerad⁵⁵ i en specifik historisk, social och kulturell kontext.

Förutsättningar för högre tänkande, såsom språk, minnesfunktioner och perception,⁵⁶ vad Vygotskij kallade *de höga mentala* processerna, skapas i sociala verksamheter på ett mellanmänniskt inter-psykologiskt plan.⁵⁷ I den socio- - kulturella utgångspunkten interagerar människan inte direkt med världen. De sociala verksamheterna medieras med hjälp av materiella såväl som psykologiska artefakter. För att förstå mänsklig utveckling intresserar man sig för hur de sociala verksamheterna är uppbyggda.⁵⁸

Samhällets verksamheter utformas genom en dialektisk process där individen och omgivningen ömsesidigt påverkas. Enkelt illustrerat i en tredelad modell nedan.⁵⁹

Figur 2. Den dialektiska processen mellan individ, artefakt och samhälle.

Kunskap och uppfattningar överförs mellan människor genom människoskapade ting. Kunskapen internaliseras och blir till individens egen uppfattning då det inter-psykologiska tänkandet övergår till intra - psykologisk kunskap.⁶⁰

⁵² Björklid. P & Fischbein. S: *Det pedagogiska samspelet* (1996) s.78 & Red Kroksmark – *Den tidlösa pedagogiken*. (2003) s.450

⁵³ Björklid. P & Fischbein . S (1996) *Det pedagogiska samspelet* (1996) s. 78

⁵⁴ Red: Kroksmark . T *Den tidlösa pedagogiken*. (2003) s. 450

⁵⁵ Bradley. L *Language learning and Technology* (2013) s.40

⁵⁶ Red. Dysthe . O *Dialog, Samspel och lärande*. Dysthe & Igland (2011) s.78

⁵⁷ Bradley. L (2013) s.40

⁵⁸ Lantolf .J.P & Thorne. S.L *Sociocultural Theory and second language learning* (2003)s.202

⁵⁹ Björklid. P & Fischbein . S (1996) s 82f

Centralt för denna utgångspunkt är att världen eller upplevelsen av världen är socialt konstruerad. Den förstås och hanteras genom språkhandlingar inbyggda i semiotiska symbolsystem som till exempel rutiner, teknologier och andra artefakter.⁶¹ Artefakter bär därför på en användarkultur, en betoning eller ett koncept. Dess form såväl som tidigare användarmönster styr på vilket sätt verktyget skall användas och i vilket syfte.⁶²

4. Metod - mot en diskursanalys

Kritisk diskursanalys som starkt förknippas med Norman Fairclough utgår från antagandet att det sociala livet består av ett nätverk av sociala praktiker.⁶³ Göran Bergström & Kristina Boréus beskriver den sociala praktiken i klara ordalag i *Textens mening och makt* (2005) som: ”sätt som människor gör saker på”⁶⁴

Fairclough definierar nämnda praktiker som relativt stabila sociala aktiviteter, till exempel samtalsformen i undervisning eller under en middag. Vidare menar han att de förhåller sig till andra sociala aktiviteter, andra människor och relationen till dem, verktyg, ting, tid och rum, olika former av medvetenhet, värderingar och diskurser.⁶⁵

Med diskurs avses olika former av språkanvändning eller texter i begreppets vidgade betydelse. Studieobjektet är samhällsfenomen men analysen fokuserar på språket då detta ses som ett villkor för ordnandet och skapandet av den sociala verkligheten.⁶⁶ Denna tanke förutsätter att samhället i grunden är en social konstruktion⁶⁷ och att människors kontakt med världen är medierad genom psykologiska och materiella redskap.

Fairclough ser tre huvudsakliga funktioner av diskurser. En diskurs kan vara en social praktik i lärarens specifika sätt att tala i en undervisningssituation. För det andra ingår diskurser i att tala om andras och egna sociala praktiker från olika positioner. Lärare eller föräldrar talar om att vara lärare på olika sätt. Den tredje funktionen av diskurser skapar identiteter och sätt att

⁶⁰ Björklid, P & Fischbein, S *Det pedagogiska samspelet* (1996) s. 81 & Red Kroksmark, T – Den tidlösa pedagogiken. (2003) s.451

⁶¹ Dysthe & Igland (2011) s.79

⁶² Lantolf, J.P & Thorne, S.L (2003) s.205

⁶³ Fairclough, N (2012) s.1

⁶⁴ Red Bergström, G & Boréus K. *Textens mening och makt* . (2005) s .16 -18

⁶⁵ Fairclough, N (2012) s.1

⁶⁶ Red Bergström, G & Boréus K (2005) s.306

⁶⁷ Red Månsson, P – *Moderna samhällsteorier* (2004) s.80

vara genom att peka ut vad något är och vad något inte är.⁶⁸ Diskurser hålls på så sätt levande av de diskursgemenskaper som de definierar.⁶⁹

I ett kritiskt dialektiskt perspektiv analyseras faktiska handlingar men också de strukturella omständigheter som ramar in vad som är möjligt att göra.⁷⁰ Inom en social praktik kan vad aktörer säger och gör vara motsägelsefullt. Stefan Lund & Daniel Sundberg beskriver detta som en kamp mellan aktörer där ramen för vad som är möjligt att göra omförhandlas.⁷¹

Denna undersökning har tonat ner Faircloughs lingvistiska fokus på text, textproduktion och konsumtion för att lägga större emfas på diskurs som social praktik.⁷² I och med att denna uppsats bygger på intervjustudier kan forskaren också sägas bli part i målet rörande uppkomsten av diskurser, det vill säga produktionen av texter. Intervjusituationen medför att diskurserna skapas i en asymmetrisk situation där forskarens på förhand konstruerade frågor leder in på vissa diskussionsområden.⁷³

Diskurser som social praktik måste förstås utifrån andra närliggande diskurser som den diskursiva praktiken ingår i, den så kallade diskursordningen.⁷⁴ Denna uppsats undersöker undervisning med IKT och skärmtexter som social praktik, med närliggande diskurser som är inbyggda i denna handling ”att undervisa med IKT och skärmtext”. Till exempel vad är skärmtext? är det bra eller dåligt för skrivutvecklingen? etc. Vidare måste förståelsen av en social praktik ta hänsyn till icke-diskursiva faktorer såsom ekonomiska och kulturella strukturer och villkor. Exempel på detta är den faktiska tillgången till en teknologi, men också grundantaganden eller hegemonier som är så självklara inom en diskursgemenskap att de inte är synliga.⁷⁵

Den sociala konstruktionen av verkligheten konstituerar och konstitueras av sociala praktiker och diskurser. Denna undersökning kan därför sägas studera förändringsprocessen eller reproduktionen av ”att undervisa med IKT och skärmtext” som social praktik. Som den grekiska filosofen Herekleitos ska ha uttryckt det vid flodbädden – *Panta rei*: allting flyter. Man kan aldrig kliva ner i samma flod två gånger.

⁶⁸ Fairclough .N (2012) s. 2

⁶⁹ Kirpendorff. K *Discourse and the Materiality of its Artifacts* (2011) s.6

⁷⁰ Lund. S & Sundberg. D *Pedagogik och diskursanalys* (2004) s.29

⁷¹ Lund. S & Sundberg. D (2004) s.29

⁷² Lund. S & Sundberg. D (2004) s.34

⁷³ Kvale. S – *Den kvalitativa forskningsintervjun* (1997) s. 26

⁷⁴ Red: Bergström. G & Boréus. (2005) s.324

⁷⁵ Lund. S & Sundberg. D (2004) s. 35f

4.1. Kvalitativa intervjuer

Undersökningen primära källor är intervjuer av fyra språklärare i grundskolans senare år. Intervjutillfällena tog omkring fyrtio minuter i tidsanspråk.

I kvalitativa intervjuer erhålls kunskap genom det mellanmänniska samspelet vilket medför både möjligheter och begränsningar. Olika faktorer i intervjusituationen kan få respondenterna att ge olika uttalanden och kan ibland uttrycka sig mångtydigt. Det är viktigt att lyfta fram att en kvalitativ studie alltid inbegriper tolkande från forskarens sida.⁷⁶

Den socialkonstruktivistiska utgångspunkt som diskursanalysen bygger på reser också frågor om vilken kunskap intervjuarens subjektiva tolkning av diskurser kan komma åt. I ontologisk bemärkelse konstituerar språket verkligheten och vice versa vilket utesluter naturen och en objektiv verklighet utanför språket.⁷⁷ Det innebär att forskaren genom språkhandlingar blir medskapare av den verklighet som studeras.

Tolkningen av diskurser som sociala praktiker görs i relation till andra diskurser och icke-diskursiva praktiker. Processen kan liknas vid den hermeneutiska tolkningens cirkel där enskilda delar tolkas utifrån en uppfattning av den helhetliga meningen. En förståelse av helheten och delarna som hela tiden förändras i relation till varandra. Målet är att åstadkomma en rimlig tolkning och har alltså inte ett absolut sanningsanspråk.⁷⁸

Göran Bergström & Kristina Boréus trycker i *Textens mening och makt* (2005) på betydelsen av intersubjektivitet för att uppnå validitet i diskursanalytiska undersökningar.⁷⁹ Detta ställer stora krav på framställningen. Intervjuerna spelades in via en digital diktafon och transkriberades i sin helhet. Texterna tolkades utifrån inspelning, utskrift och nedtecknade omedelbara intryck.

Intervjuernas resultat är organiserade efter teman eller diskurser. Till dispositionens nackdel är att den är för ett syfte tillrättalagd, men medför å andra sidan att läsaren får en lättare översikt och känsla för de sammanhang till andra källor som undersökningen refererar till. Syftet har varit att i en intersubjektiv strävan så tydligt som möjligt redovisa såväl tankegångar och empiri

⁷⁶ Kvale. S (1997) s 35-39

⁷⁷ Kvale. S (1997) s.42

⁷⁸ Kvale. S (1997) s.50

⁷⁹ Bergström. G & Boréus. K (2005) s.352

4.2. Urval och förberedelser

En förfrågan utgick till tretton lärare på en specifik högstadieskola. Kriterier för urvalsgruppen var att de alla arbetade på samma skola, och att de var språklärare. För diskursanalysen var det viktigt att respondenterna tillhörde en gemensam diskursgemenskap, och att de delade både diskursiva och icke - diskursiva omständigheterna.

Förfrågan besvarades med många bortfall som hänvisade på tidsbrist och stor arbetsbörda, vilket medförde att undersökningen endast berör fyra respondenter. Givetvis hade det varit önskvärt med större empirisk tyngd.

Etiska riktlinjer för intervjustudien beaktades i och med att respondenterna informerades i god tid om ungefär vad undersökningen skulle handla om.⁸⁰ De fick också veta att lärarna och skolan skulle vara avidentifierade. De har givits namn som följer principen lärare A, B, C följt av D.⁸¹ Det finns ingen anledning till att undersökningen skulle medföra negativa konsekvenser för deltagarna.⁸²

Intervjuerna var ostrukturerade men följde en intervjuguide med vissa riktlinjer som syftade till uppsatsens övergripande frågeställningar.

- Vilka diskurser går att urskilja hos lärare rörande skolans teknologi och medier?
- Vilka aspekter av teknologi och skärmtext lyfter diskurserna fram?

För att undersöka detta område ställdes frågor om hur lärarna upplever teknologi och medier i sitt arbete. De ombads reflektera över hur det är och hur det borde vara samt vad som förändrats.

Tolkningen ställde frågor om vad som var gemensamt för utsagorna, och på vilket sätt de skilde sig åt. I tolkningen av diskurser som social praktik ser forskaren också på det som inte sägs, samt på närliggande diskurser och icke-diskursiva strukturer.

4.3. Observationer

Observationerna genomfördes genom en tvådelad metod. Dels en detaljerad dokumentation av skolans fysiska artefakter vid ett enskilt tillfälle. Och dels under en ostrukturerad observationsperiod om sju veckor under höst terminen 2012.

⁸⁰ Kvale. S (1997) s.107

⁸¹ Kvale. S (1997) s.109

⁸² Kvale. S (1997) s.110

Observationer av skolans fysiska miljö och artefakter gjordes på grund av att diskurser manifesterar sig själva i de ting som de skapar.⁸³ Vad artefakterna är, konstrueras socialt och utifrån den mening diskurser ger dem.⁸⁴ Skolans artefakter betraktas i perspektiv av sociala praktiker, diskursiva praktiker och som en del av icke-diskursiva strukturer.

Observationerna dokumenterade klassrummens artefakter såsom stolar och bänkar, placering men också teknologier, konstföremål och skolans generella teknologiska status. Föremål dokumenterades med digitala fotografier och miljöer med översiktliga skisser.

Miljöerna som observerades var respondenternas huvudsakliga arbetsmiljö. De detaljerade observationerna avgränsades till arbetsrum, hemklassrum, lärarrum och skolans bibliotek.

5. Resultat

Resultatet av intervjuerna och observationerna presenteras i detta avsnitt. Intervjufrågorna hade en låg grad av standardisering i semistrukturerade intervjuer. Därför redovisas resultatet under övergripande rubriker vilka alltså inte återger de faktiska frågorna ordagrant utan snarare det generella diskussionsområdet.

5.1. Intervjuer

Hur ser datortillgängligheten ut på skolan och hur skulle respondenterna vilja ha det?

Samtliga respondenter är missnöjda med de teknologiska resurserna på deras arbetsplats, i synnerhet upplever de att det råder stor brist på elevdatorer. Alva räknar med att det finns fem eller sex tillgängliga datorer i biblioteket samt enstaka datorer i vissa klassrum.

Alva - Jag tycker att varje elev skulle ha tillgång till en skrivutrustning, kanske en laptop eller läsplatta även om läsplattor inte är det optimala att skriva på. Sen hur man organiserar det med så här unga elever så att det inte missbrukas, det är en annan fråga.

Dorotea - Det finns ju inte alltid datorer när man skulle behöva låta eleverna använda dem. Vi har ju provat att ha datorer i klassrummet, det funkar inte för de förstör dem ju, det måste vara vuxna närvarande. Jag tycker det ska finnas datasalar så att man kan

⁸³ Kirpendorff . K (2011) s.4

⁸⁴ Kirpendorff . K (2011) s.6

skicka dit dem. Alla kanske inte gör samma sak i klassen och jag kan ju inte dela på mig.

Alva och Dorotea önskar sig fler datorsalar och datorer. Alva tänker sig också att samtliga elever borde ha tillgång till en personlig digital skrivutrustning. Cecilia för fram tanken på en mobil medievnagn:

Cecilia - Jag tror väl att den bästa lösningen skulle varit att haft en medievnagn, så att man kan få in datorerna i klassrummet, och boka för att det är inte alltid det är... alla ska inte skriva på datorn samtidigt, alla ska inte söka samtidigt, utan det är många verksamheter som är på gång, och det kanske skulle vara smidigast.

Beatas vision har ett klassrum som ständigt är uppkopplat och betonar tillgången till internet framför personliga datorer. Hon räknar in elevernas egna mobiltelefoner och surfplattor även i en tänkt framtida undervisning.

Beata - Det finns ju en datasal, men det fyller inte så stort syfte för man måste boka den och det kan vara upptaget. Det måste vara i klassrummet. Det måste vara tillgång till om inte annat internet. Jag tycker att det ska vara minst tre datorer i ett klassrum och wifi, för att man ska kunna använda telefoner och I- pads.

Beata skulle vilja använda lärplattformar på ett annat sätt än som nu är möjligt. Hon tänker sig en internetbaserad plattform för undervisnings – och presentationsmaterial och ser internetuppkoppling som en möjlighet till förbättrad språkinläring. T.ex. genom att se och lyssna på texter. Speciellt framhäver hon tillgången till ord och uttal: ”Sådana grejer som tar en himla tid, när man själv måste gå runt och förklara”

Hur skattar respondenterna sin egen IKT – kompetens?

Cecilia beskriver sig som medlem av en ”förlorad generation” och känner att IKT och skärmtexter inte är något som hon naturligt tar del av. Samtidigt är hon som samtliga respondenter ändå bekväm i att hon behärskar ordbehandlingsprogram, sökmotorer och kalkylprogram. Samtliga respondenter berör också tanken på en elevsfär där de upplever att de själva inte riktigt befinner sig:

Cecilia- Även om jag känner att jag kan hantera datorn för vad jag behöver, tror jag att jag skulle behöva den (fortbildning) för att landa mer där eleverna befinner sig.

...Jag använder ju datorn som arbetsverktyg i min vardag, och för privata behov, att betala räkningar, korrespondens, köpa saker, och där känner man sig bekväm, men

eleverna har ju en helt annan... Dels så konsumerar de ju annan text, andra aktiviteter, onlineverksamhet, kommunikationsvägar. De möter så många fler arenor än där jag befinner mig, de är mer sociala.

Dorotea beskriver att det ofta varit så att hon fått utbildning inom IKT när det kommit något nytt, men sedan inte fått tillfälle att använda det så pass mycket att det känns bekvämt och naturligt för henne.

Vad är elever duktiga på när det gäller IKT?

Alva anser att elever är ”frimodigare” i sitt sätt att använda tekniken. Hon menar att de blivit bättre på att disponera en text och att de flesta kan hantera ett tangentbord ganska bra.

Cecilia - Jag tror elever är hyfsat duktiga på att söka information. Men sen hur de använder informationen och det är där vi kommer in. ... Behöver man ha en ledande roll? Jag kan känna att jag kommer till korta när det gäller de här medierna och det beror inte på innehållet utan på det tekniska.

Beata tycker att elever är bra på att veta var de ska söka information och att upptäcka nya saker. Det händer att hon får tips om nya texter och internetkällor från elever. ”Det känns inte konstigt, man kan alltid lära sig något nytt, de är ju den nya generationen”.

Hur används IKT och skärmtexter av respondenterna?

Cecilia hävdar att hon inte arbetar med skärmtexter på ett medvetet sätt, men tar del av det läroböcker erbjuder. Hennes elever får använda sina telefoner för att söka information och för att planera. Hon tycker att lärare bör vara medvetna om skärmtexter som chatt -meddelanden och bloggpråk för att knyta an till elevernas värld. Samtidigt är det lärares uppgift att göra elever uppmärksamma på att det språket inte passar in i t.ex. en artikeltext.

Alva använder skärmtexter såsom till exempel bloggar. Ofta skriver hon ut den på papper för eleverna. Internet använder hon som källa till traditionella texter t.ex. dikter och 1600-tals dramer.

Dorotea använder IKT och skärmtexter på ett liknande sätt:

Dorotea - De får leta information delvis själva, fast jag kollar dem sen då. Hämtar hem information i pappersform, eller att man ser en film som man ska bearbeta på något sätt. Att de själva får leta, googla fram någonting.

Beata låter en elev som undervisas i hemmet skriva blogg. Hon tycker det är ett bra sätt att motivera eleven för att det är genre som läses av andra.

Hur påverkar IKT arbetet?

Cecilia menar att IKT kan ge upphov till mycket frustration när tekniken inte fungerar som det är tänkt samtidigt som hon är beroende av den.

Cecilia - Kommunikationen blir både enklare men också så mycket mer, för det är så lättillgängligt hela tiden och det är, alla tar kontakt via mejl, mot elever och mot kollegor också, föräldrar, så därför får man mer, man får mer att göra. ... Det kan upplevas både som underlättande men också som stressande.

Samtliga respondenter uttrycker att det är svårt att begränsa dator och telefonanvändningen.

Beata - ”Jag försöker att få eleverna att bara använda mobilerna i undervisningen för att lära sig saker, men det är svårt”. Samtidigt som hon anser att: ” Det är bra att elever kan använda sina telefoner för informationssökning, glosor och inspiration.”

Dorotea och Eva tycker att det många gånger blir lite krångligare med tekniken och efterlyser nyare datorer och en servicetekniker på plats. Beata anser att tekniken är för gammal och inte tillräckligt utbyggd. Bristen på uppkoppling menar hon begränsar hennes arbetstid och den faktiska platsen hon kan arbeta på. För Beata skulle det underlätta med en lärplattform och internetuppkoppling vilket skulle göra hennes arbetstid flexibel över hela dygnet.

Hur kommer språkundervisning i skolan förändras?

Cecilia: Datorn kommer bli mer som ett arbetsverktyg, texter och redigering, de ska kunna konsumera på olika språk även webbtexter och så, så det är ju kasst att vi inte har tillgång till det för vi kan egentligen inte genomföra vårt uppdrag. Jag släpper iväg elever som inte jobbat på det sätt som jag tolkar att vi ska jobba enligt styrdokumentet. Men vi har jobbat på annat sätt. Man kan välja att tolka, t.ex. att jobba med bild som redovisningsform och fotografera.

Dorotea ser också mer datorskivande framtiden:

Det blir säkert med datorer. Jag är rädd för att det inte blir någon skrivundervisning för det är inte bara barnen som är lata, detta är något man ser i samhället också. Jag kan inte tänka mig att man kan plocka bort skrivundervisning (med papper och penna). Sen är det ju det här med fingerfärdigheten, motoriken, det är jätteviktigt. Ifall jag fick önska, skulle det komma tillbaka lite mer, men däremot inte sagt att man inte ska ha datorer, det tycker jag absolut. Det blir en förslöing, förslöande på något vis.

Beata ser ett vägskäl framför sig:

Antingen blir det mer traditionellt, på grund av att det börjar bli för upplöst nu, eller så blir man mer interaktiv och lite mer webb - baserat kan jag tänka mig. Man flyttar fokus från litteraturen till det som är aktuellt helt enkelt.

Vad är speciellt med webbtexter?

Cecilia och Beata tar fasta på den visuella formen av webbtexter. De är enligt dem visuellt annorlunda än papperstexter, en annorlunda modalitet. Skärmtexter framträder som något som hör till elevernas vardag.

Cecilia - Bloggen har mycket bilder i förhållande till textmassa, men det går att göra även på andra texter. Men så kanske man borde vara med där eleverna är, och inte bara undervisa om ett arv, där de är och dit vi är på väg.

Beata - Det är viktigt att det skrivs på dator för man måste förstå vad man skriver för något, vem man ska nå och vilket forum man befinner sig i, det är nog svårt ifall man sitter med papper. Dispositionen av texten är viktigt. Hur mycket i varje inlägg? Det är skillnad att läsa på skärm, det får inte vara för långt, speciellt på telefon.

Alva ser inte någon större form skillnad vad det gäller texter skrivna för skärmar men pekar på att webbtexter har speciella skrivsituationer och syften ”En blogg är ofta skriven av en icke skribent, innehåller lite grodor här och där och fel, medan en text som är mer bearbetad, stor skillnad.”

Hur lär man ut att skriva och läsa skärmtexter?

Cecilia anser att hennes uppdrag först och främst är att förmedla en generell textmedvetenhet. ”texter har olika språkdräkt, olika struktur, om man får redskapen och tar dem till sig, så kan man själv erövra den kunskapen.”

Beata trycker på betydelsen av textens disposition och att försöka förklara syftet med texten men också klargöra vem som kan komma att läsa texten. Hon menar att en meningsfull undervisning om detta kräver konkreta exempel från internet som analyseras.

Alva understryker betydelsen av datorutrustning och anser att sådan undervisning inte kan krävas av dem då de saknar tillräckligt med datorer. Utan dator menar Alva att det blir estetiskt svårt att skriva skärmtexter.

Man förlorar det i utseende och tydlighet. Många har ju en ganska obearbetad spretig handstil som förmörkar det hela lite grann. En text ser ofta bättre ut om den är dator utskrivna än om

den är skriven för hand. Det kan vara lurigt i bedömningar, man måste tänka bort de spretiga spindelbenen. Skriver man av texten själv, så kan texten ge ett bättre intryck.

Varför ska språklärare undervisa om IKT och skärmtexter?

Cecilia påpekar att det står i styrdokumentet och att det därför är lärarens uppdrag att undervisa med IKT men anger också liksom Dorotea som skäl att det fångar elevernas intresse. Cecilia - ”för dem är det ju en vardags, en helhet, det är ju hela tiden.”

Alva motiverar IKT - undervisning i skolan med att teknik och kunskaper faktiskt inte är en självklarhet för riktigt alla elever.

Om man ska få en jämlik skola, och det vill vi ju sträva efter, ska man göra det möjligt för alla elever att använda tekniken, det är min åsikt i alla fall.

Beata ser att elever visar större engagemang genom den digitala tekniken då de kan bidra med egna kunskaper. ”De lär inte bara mig utan även sig själva, lärarauktoriteten använder jag i bedömning, en kritisk granskning av vad de lägger fram.”

Påverkar datoranvändningen och skärmtextern språkutvecklingen?

Cecilia - härleder förkortningar såsom ”LOL” och ”oxå” samt andra ekonomiskt utformade ord samt förekomsten av ofullständiga meningar till datorskrivande. Beata ser problem med användning av google - översättningar och att talspråkliga former vandrar in i skriftspråket via bloggar och internetforum. Alva tror att många särkrivningar kommer från datorns rättstavningsprogram.

Samtliga respondenter ser också positiva effekter av IKT i främst en ökad ordförståelse och en förbättrad förmåga att disponera en text.

Alva, Cecilia och Dorotea menar att handstilarna tenderar att bli sämre. Dorotea gör en tydlig koppling till datorhanteringen.

Alva – Man kan behöva gå tillbaka till hantverket att skriva för vissa elever, att möta dem där de borde varit tidigare med hantering av penna. Jag kan se en förändring . Det tenderar att vara fler elever som inte kan hantera penna.

Dorotea: Jag märker mer och mer, att de (eleverna) kan inte stava längre, de kan inte skriva, jag ser inte vad de skriver. De kan inte skriva helt enkelt eleverna, det ser jag som en fara. Det har säkert delvis med datorn att göra, att man alltid har den att ta till.

Varför är det bra att kunna skriva fint med papper och penna?

Beata - Det är väl lite att det blir en text som kommer från personen själv, att det inte blir redigerat, mer personligt. Man får inga hjälpmedel och det är också viktigt. ...Det har hänt att det är svårt att bedöma (pga. svårtydd handstil), men det är mer att det inte bara är handstilen utan arbetstakten, att man skriver för fort, det går för snabbt liksom att man inte tänker på vad man gör och sådär.

Alva: Det är uppskattat i vissa lägen, men framför allt läsbarhet. Om någon annan ska läsa. Man reagerar på en vacker handstil, det känns som en ynnest att få ett handskrivet brev. Det visar också att någon har bemödat sig, planerat någonting. Tanken finns i förväg – det finns ett värde i det.

Dorotea: Jag låter eleverna i sexan skriva brev för hand, för jag är nog med att de ska kunna det. Det är roligt att få brev, när man får ett handskrivet brev är det jättekul.

5.2. Observationer

Följande avsnitt redovisar resultat av den löpande observationen under höstterminen år 2012 och detaljerade miljöobservationer av klassrum och bibliotek som gjordes under vårterminen år 2013.

5.2.1. Skolans teknologiska profil.

Skolan har omkring 340 elever i årskurs 7 till 9. Skolhuset är under renovering och den pedagogiska verksamheten huserar i andra lokaler under undersökningsperioden. Detta innebär bland annat att det inte finns en dedikerad datorsal och att biblioteket används för detta syfte. Tidigare skolhus hade en datorsal med tolv datorer. Det nuvarande biblioteket har fem.

Det var vid observationstillfällena oklart på vilket sätt skolan kommer investera i IKT framöver. Åtskilliga elever tilldelas med hänvisning till särskilda behov en personlig bärbar dator. Det står emellertid klart att fler elever samsas om dator i denna skola än Skolverkets

beräknade genomsnitt på sex elever per dator i den svenska kommunala grundskolan.⁸⁵ Datortätheten innan renoveringen var också under snittet.

Elevernas mobiltelefoner används av de flesta. Hur de används är upp till varje enskild lärare. Ofta har de i samråd med arbetslag emellertid infört restriktioner och ibland förbud mot mobiltelefoner i klassrummen. En strategi har varit att eleverna måste be om tillstånd att få använda dem. En annan att eleverna lägger samtliga telefoner i en låda eller ett skåp tills lektionen är slut.

5.2.2. Klassrum

Beatas hemklassrum är en av de mer välutrustade salarna. Den har en projektor och en digital skrivtavla samt en stationär dator. Den digitala skrivtavlan sitter på ena sidoväggen. Skolbänkarna är placerad i par, riktade mot en skrivtavla som är avsedd för tuschpennor och lärarens bänk. Det finns ingen kateder. Läraren använder en skolbänk som avlastningsbord.

Bredvid skrivtavlan som är avsedd för tuschpenna hänger en skylt med regler för handhavandet av mobiltelefoner. Eleverna får använda mobiltelefoner för att lyssna på musik med hörlurar och för att söka information på internet. Eleverna får inte vara inne på sociala nätverk som Facebook eller Instagram. De får inte heller fotografera eller filma varandra i klassrummet.

Doroteas hemklassrum är i jämförelse med Beatas lågteknologiskt. Den dator som finns, ligger omonterad längst bak i rummet. Bänkrader två och två blickar fram mot Kateder och skrivtavla för tuschpennor. På katedern ligger en papplåda som är en behållare för elevernas mobiltelefoner som de får lägga ifrån sig vid lektionens början. Bänkarna har vid tillfällen skjutits isär för att förhindra för mycket distraktioner med elevernas mobiltelefoner.

Bredvid skrivtavlan står en LCD-TV på ett bord med en sladd för att koppla in dator. Framför den står en VHS – spelare. Ett handfat finns i rummet, och tre stora skåp för böcker och skrivmaterial. Bakom katedern finns en hylla med urval av läromedelsböcker och skönlitterära böcker.

Alvas hemklassrum liknar Doroteas och har liknande utrustning men saknar helt dator. Speciellt för Alvas klassrum är bänklaceringen i form av en hästsko och med två rader

⁸⁵ Skolverket rapport 386: *IT användning och IT kompetens i skolan* (2013) s.42

bänkar i mitten. Bänkplaceringen innebär att eleverna sitter riktade mot varandra och inte mot skrivtavlan.

5.2.3.Bibliotek

Biblioteket rymmer skolans samling av datorer och skrivare och är den datorsal lärarna använder. Antalet tillgängliga datorer för elever uppgår till fem. Rummet domineras av böcker och arbetsbord. Datorerna står på två sexkantiga bord. Bokhyllor står efter väggarna. Fyra rektangulära läse- och arbetsbord står mot den bortre väggen från entrén. Tre arbetsbord är placerade i mitten. På väggarna hänger planscher på böcker, författare och reklampamfletter om aktuella skrivtävlingar.

6. Diskussion – konklusioner av materiella och ickemateriella diskurser

Uppsatsen intresserar sig för de diskurser och artefakter som ingår i lärares sociala praktiker. Artefakter är materiella representationer av diskurser, vad artefakten är beror på vilken mening diskurserna ger dem.⁸⁶ Därför är det inte någon mening i att diskutera observationer och intervjuer var för sig, då de ses som en materiell och en icke materiell aspekt av samma studieobjekt. Observationer av ting och handlingar analyseras och presenteras tillsammans med respondenternas yttranden.

6.1. Diskurser om elevernas rätt till multimodal konsumtion

Bland respondenterna råder konsensus om att IKT utgör en viktig del av skolans undervisning. Tekniken ska användas för att söka information, spela upp och spela in ljud och videofiler, använda pedagogiska program och för att skriva och läsa på. I princip ska tekniken finnas tillgänglig närhelst för alla elever. Ingen tycker att det nuvarande systemet med en bokbar datasal är en bra lösning.

En av respondenterna Beata tänker sig ett utbyggt system där elever och lärare ständigt är uppkopplade. De övriga tänker in en möjlighet att begränsa tillgången till uppkoppling i deras

⁸⁶ Kirpendorff . K *Discourse and the Materiality of it's Artifacts* (2011) s.6

vision. De tänker sig ett system av ambulerande medievnagnar eller speciella skåp i klassrummen.

IKT:s plats i undervisningen är i lärarnas diskurs självklar. Att lära eleverna använda digitala redskap vilar tungt på språklärarnas ansvar. I anslutning till detta finns diskursen om bristen på resurser och ett lärarpatos som står på elevernas sida gentemot bristfälliga yttre icke-diskursiva omständigheter.

Cecilia - De (eleverna) ska kunna konsumera på olika språk även webbtexter och så, så det är ju kasst att vi inte har tillgång till det för vi kan egentligen inte genomföra vårt uppdrag. Jag släpper iväg elever som inte jobbat på det sätt som jag tolkar att vi ska jobba enligt styrdokumentet. Man kan inte förutsätta att alla elever ska lösa det hemma, för så fungerar inte alla grupper. Det behövs en maskinpark och en fortbildning.

Vad som är möjligt att göra med IKT förknippar lärarna med informationsökning och konsumtion av multimodala texter. Cecilias uttalande ovan har en stark betoning på hur det borde vara. IKT borde vara en större del av undervisningen än vad den är. En diskurs som konstituerar vad den sociala praktiken att vara språklärare är och vad IKT är från lärarnas position.

Två av lärarna efterlyser vad man kan kalla en produktionsaspekt av multimodala texter. Beata betonar betydelsen av disposition i undervisningen om skärmtexter, det får inte vara för långt, och höra ihop med ett samlat budskap med bilder. Cecilia betonar vikten av att arbeta med skärmtexter som ett visuellt medium.

Här återfinns skilda diskurser om vad IKT kan eller ska användas till i undervisningen. I perspektivet av teknologi som något socialt konstruerat frångås tanken att användningen styrs av de tekniska förutsättningarna.⁸⁷ Wiebe E Bijker beskriver i social *Construction of technology* (2009) hur det socialkonstruktivistiska perspektivet i en långtgående form kan hävda att tekniken skapas i subjektets tankar och yttranden om det.⁸⁸ Organisationsteoretikern Karl I Weick uttrycker det i *Technology as equivoque: Sensemaking in new Technologies* (1990) som att nya teknologier som förändrar sociala relationer och arbetsmönster är ekivoka, det vill säga att det i vissa skeden finns flera giltiga tolkningar av teknologins mening och

⁸⁷ Hatch. M.-J *Organisationsteori – Moderna, symboliska och postmoderna perspektiv* (2007) s.181

⁸⁸ Bijker W.E *Social construction of technology* Red Olsen, Pedersen & Hendricks - A Companion to the Philosophy of technology: 15 (2009) s.88

syfte.⁸⁹ Det kan därför sägas att det finns flera versioner av samma teknologi⁹⁰ som utkämpar en kamp om vad som är möjligt att göra. I perspektiv av teknologi som social praktik kan de olika konstruktionerna ses som diskursiva praktiker.

Bijker visar hur en dominerande konstruktion skapar en *teknologisk ram*, som kan liknas vid Thomas s Kuhns *kunskapsparadigm*.⁹¹ Allt som betraktas som möjligt att göra måste rymmas inom denna ram. Steven L Thorne beskriver också hur ting är laddade med mening i *Artifacts and cultures of use in intercultural Communication* (2003). Han beskriver det som en *användarkultur* där mediets materiella form och traderade användarmönster påverkar när den ska användas och till vilket syfte.⁹² Vid sidan om att konstruera teknologi fyller diskursen syftet att rekonstruera verkligheten och definiera diskursgemenskapernas uppfattning om sig själva.⁹³

Hur lärarna pratar om IKT skapar också deras identitet som lärare. Lärarna ser sig själva som auktoriteter på vilken teknologi som ska användas och på vilket sätt. Främst konstrueras IKT som konsumtion av multimodala texter, men det finns också en diskurs som efterlyser mer skapande av texter och en förändrad kommunikation.

6.2. Diskurser om förlust av kontroll

Samtliga lärare i undersökningen ger i samband med IKT:s positiva möjligheter också uttryck för farhågor. Ett generellt tema för dessa handlar om förlust av kontroll. De reserverar sig bland annat ifråga om användandet av elevernas mobiltelefoner och skolans datorer.

Alva uttrycker en villrådighet till hur man egentligen ska organisera undervisningen med smarta mobiltelefoner och datorer. Eleverna i högstadiet menar hon är för unga och att det är risk att det missbrukas.

Beata - Det är jättebra för det mesta. När det funkar som det ska. När de väl ska använda det i det syftet, det är utöver det som det inte funkar så bra.

Dorotea - De får leta information delvis själva, fast jag kollar dem sen då. Hämtar hem information i pappersform, eller att man ser en film som man ska bearbeta på något sätt. Att de själva får leta, googla fram någonting. Vi har ju provat att ha datorer i klassrummet, det

⁸⁹ Weick K. I: *Technology as equivoque: Sense making in new technology*. (1990)

⁹⁰ Bijker W.E (2009) s.91

⁹¹ Kuhn. T.S *The structure of Scientific revolutions* 2nd ed. (1962)

⁹² J Lantolf .J.P & Thorne. S.L *Sociocultural Theory and second language learning* (2003) s.205

⁹³ Kirpendorff. K (2011) s. 6

funkar inte för de förstör dem ju, det måste vara vuxna närvarande. Jag tycker det ska finnas datasalar så att man kan skicka dit dem. Alla kanske inte gör samma sak i klassen och jag kan ju inte dela på mig.

Eleverna får använda telefonerna för att söka information, använda digitala ordböcker och att inför kreativa moment söka inspiration på internet. Men att eleverna har tillgång till internet i undervisningssituationen upplevs också ofta som en förlust av social kontroll, en förlust av koncentration samt att man inte har kontroll över vilken information eleverna tar till sig. Lärarna på denna skola har utvecklat rutiner och gemensamma förhållningssätt till användande av smarta mobiltelefoner, som manifesteras i den materiella artefakten ”mobiltelefonlådan” där eleverna uppmanas lägga sina mobiltelefoner när reglerna inte följs.

Det pedagogiska ledarskapet i skolan är ett självklart ansvarsområde för lärarna. På senare år har den särskilda digitala kompetensen med betoning på att värdera källor blivit framträdande i skolans styrdokument. Vad det gäller farhågorna för koncentrationsvårigheter för Marc Prensky i *digital natives, digital immigrants (2001)* fram tesen att unga elever, *natives* i själva verket bär med sig ett annat kognitivt mönster som kräver en ny pedagogik.⁹⁴ Andra är av uppfattningen, vilka Prensky kanske skulle kalla *immigrants*, att detta sätt att bearbeta information är för flyktigt för att bilda kunskap.⁹⁵ Men uppgiften att utveckla elevers digitalkompetens är en central uppgift för det svenska skolsystemet⁹⁶, även för att utveckla kommunikativa förmågor.⁹⁷

En ytterligare diskurs på temat förlust av kontroll som kommer till ytan är att IKT utövar ett auktoritärt inflytande på eleverna som på många sätt utmanar skolan och lärarnas tolkningsföreträde vad det gäller språknormer. Dator och skärmtext framträder som en källa till språkriktighetsproblem.

Alva - Handstilarna tenderar att bli sämre. Man gör den lilla bokstaven stor istället för att skriva versaler. Många skriver stora S även mitt i en text. Jag har märkt att elever som sitter vid datorn gör andra fel än om de skriver för hand. Det ramlar in funktioner som de inte kan hantera riktigt. Till exempel ifall de ska skriva dialoger eller någonting, det blir stor bokstav efter frågetecknen, i

⁹⁴ Prensky, M *Digital natives, digital immigrants* (2001)

⁹⁵ Liedman, S -E *Ett oändligt äventyr* (2002) s.17 & Anderson J & Q, – Millennials will benefit and suffer due to their hyperconnected lives (2012)

⁹⁶ Iversen – Kullbrandstad. L *Digital kompetens som mål för utbildningspolitiken* i Red Bjar- L – *Det hänger på språket*. (2011) s. 272 f

⁹⁷ Myndigheten för skolutveckling Strategi för IT i skolan.

såges - satsen, då ändrar man inte det för att man tror att datorn gör rätt. Särskrivningar är vanligare eftersom den markerar rött de ord som inte är kopplade till ordlistan.

Beata - jag tror det är många som använder Google - översätt till exempel, och då blir det fel grammatiskt också . Det är mycket talspråk, för när man går in på ett forum för att söka information så hamnar man där istället så är det talspråk istället för det man ville att de ska kunna. Så det tror jag är farligt, det blir fel.

Cecilia påpekar också att det är bra att vara medveten om hur språket ser ut i chatt - meddelanden, och bloggspråk, men att det samtidigt är viktig att eleverna förstår att det språket inte passar in i t.ex. en artikeltext. Hon undrar om datortext och medier kan ha att göra med att förkortningar, och ekonomiska ordformer dyker upp och att många skriver med ofullständiga meningar.

Dorotea framstår som mer övertygad än övriga om att skärmtextern och rättstavningssystemet har en negativ inverkan på elevernas skrivutveckling. Detta är en utbredd uppfattning, som också förs fram av Hård af Segerstad & Hashemi *Att lära sig skriva i IT-samhället (2005)*⁹⁸ En tydlig diskurs är att influenser från både engelska, sms och chatt språk blivit mer synliga i elevernas texter.

Jag är inte den som slopar papper och penna för att det är så enkelt med datorer med rättstavningssystem och så där, alla behöver ju lära sig att skriva för hand. Jag märker mer och mer, att de (eleverna) kan inte stava längre . Det har säkert delvis med datorn att göra, att man alltid har den att ta till. – sedan slutet av 90-talet har det blivit sämre.

– Sen är det ju det här med fingerfärdigheten, motoriken. Det är jätteviktigt. Ifall jag fick önska, skulle det komma tillbaka lite mer, men däremot inte sagt att man inte ska ha datorer, det tycker jag absolut.

IKT:s införande i undervisningen berörs av diskurser om förlusten av dels social kontroll, dels lärares tolkningsföreträde ifråga om skriftnormer. Vad som är att betrakta som en diskursiv praktik är att Dorotea vid behov använder strategiska bänkplaceringar för att skilja eleverna åt på grund av för mycket otillåten användning av mobiltelefoner.⁹⁹ Artefakten mobillådan vilket är en behållare som begränsar elevernas användande av IKT, kan ses som en diskursiv praktik som dels konstruerar IKT, dels lärarollen, liksom diskursen om språkriktighet.

⁹⁸ Hård af Segerstad. Y & Hashemi S. S (2005) s.15

⁹⁹ Observationer Vårterminen 2013

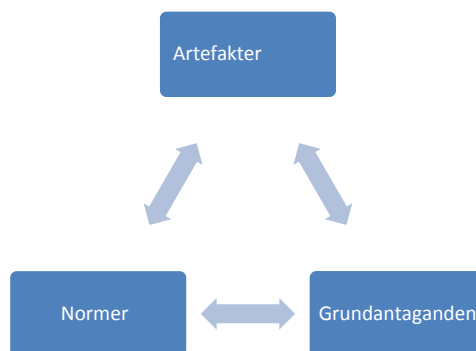
Diskurser manifesterar sig på detta sätt i de artefakter de producerar.¹⁰⁰ Och sociala praktiker, som till exempel mobilregler, blir en del av hur diskursgemenskapen definierar sig själv.¹⁰¹

Figur 3 Mobillådan 2013-05-04

Till Per – Olof Erixon resonemang i *Svenskämnet i skärnkulturen* (2010)¹⁰², att införande av IKT i undervisningen leder till en krock mellan textkulturer¹⁰³, kan man tillföra organisationsteoretikern Edgar H. Schein syn på artefakter som små synliga fragment på ytan av en underliggande kultur.¹⁰⁴ Scheins artefakter kan vara fysiska objekt men också rutiner, ritualer, tekniker, teknologier och ceremonier. De meddelar normer och värderingar som utgör kulturens sociala principer. Under normerna ligger kulturerna grundantaganden, som likt paradigmen är osynliga för de som delar kulturen.¹⁰⁵

Figur 4. Kultur utifrån tre nivåer.

¹⁰⁰ Kirpendorff, K (2011) s.4

¹⁰¹ Kirpendorff, K (2011) s.6

¹⁰² Erixon, P-O *Svenskämnet i skärnkulturen* (2010) s.153

¹⁰³ Erixon, P-O (2010) s.153

¹⁰⁴ Schein, E.H *Organizational culture and leadership 3ed.* (2003) s.25

¹⁰⁵ Hatch, M. J (2002) s. 245 - 246

Artefakten telefonlådan används som en diskursiv praktik som institutionaliserar återkommande praktiker, vilket inte endast gör tillvaron förutsägbar men flyter, liksom Scheins kulturella artefakter, ovanpå underliggande normer.¹⁰⁶

Klaus Kirpendorff beskriver hur diskurser sätter sina egna gränser genom talhandlingar som beskriver vad något är och vad något inte är.¹⁰⁷ Artefakten ”Regler för mobiltelefon i 7E’s klassrum” manifesterar de diskurser som skapat den. Dels om vad en mobiltelefon är dels vad den sociala praktiken att vara lärare, elev och att gå i skolan innebär samt diskursen om IKT som utmanare av lärarauktoriteten.

För att illustrera den icke-diskursiva normen är diskursen om vad en penna är och hur den ska användas annorlunda . Även om denna teknologi leder till nedklottrade väggar och bänkar ingår inte behovet av övervakning och speciella förhållningsregler i diskursen.

Figur 5. Regler för mobiltelefon i klassrum 2013-05-04.

¹⁰⁶ Kirpendorff . K(2011) s.7 -8

Cecilia - ”När tekniken krånglar blir man ju galen!”

Cecilias frustration handlar inte om bara undervisningsverktyg utan också om administrationsredskap som inte fungerar. Hon upplever att de administrativa bördorna som lärare har ökat och känner maktlöshet när tekniken inte fungerar som den ska.

Cecilia - Vi har arbetsredskap vi ska använda och så är de långsamma, eller de fungerar inte. De laggar ur, man får göra om, alltså sådan frustration upplevde jag ju inte i början när jag började jobba. Öppna mejlboxen på morgonen och få tjugo olästa mejl att ta tag i, och de flesta är ändå någonting som innebär en extra arbetsinsats i någon form.

Cecilia upplever att kommunikation blivit enklare vilket medfört mycket mer arbete.

I början skrev jag omdömen på papper, det var fyra rader, nu finns det hur mycket plats som helst. Hur mycket ska jag skriva?

Cecilia ger uttryck för att teknologins möjligheter känns obegränsade vilket ger upphov till stress i det administrativa arbetet. Särkilt trängande upplevs regeln att lärarna är skyldiga att svara på e-post inom loppet av tre dagar.

I *Technology as equivoque: Sensemaking in new Technologies* (1990) hävdar Karl I Weick att meningskapande av datortekniken försvåras på grund av att den är stokastisk, det vill säga att den fungerar på ett icke-förutsägbart sätt för brukaren samt att teknologin i hög grad är automatiserad. Detta menar Weick flyttar fokus från meningskapande till pålitlighet. Lärarna känner stress för att deras arbetstid i mycket går ut på att underhålla de tekniska verktyg de är beroende av. Meningskapande försvåras också av att tekniken är abstrakt, på så vis att användaren saknar direkt insyn i hur tekniken fungerar och inte fullt ut vet vad hen gör.¹⁰⁸

Dorotea - Nej, men det är klart att det är lite krångligare för att man måste ha datorer och de ska fungera. Man måste alltid kolla ifall det funkar.

AnnaKarin Nyberg beskriver i avhandlingen *Att studera digitala artefakter i människors vardagsliv* (2008) relationen mellan människa och digitala artefakter som plågad av paradoxer. Artefakterna inger en känsla av besvikelse just för att de tillskrivs en stor potential.¹⁰⁹ Teknikens möjlighet till flexibilitet upplevs liksom hos Cecilia som övermäktiga för de tvingar fram ett större ansvar för olika uppgifter.¹¹⁰ En tredje besvikelse infaller vid

¹⁰⁸ Hatch M.- J (2007) s 184 f

¹⁰⁹ Nyberg. A *Att studera digitala artefakter i människors vardagsliv* (2008) s.82

¹¹⁰ Nyberg. A (2008) s.82

löftet om kontroll, då man lär sig att lita på att tekniken fungerar samtidigt som man lär sig att den ibland inte gör det.¹¹¹ Digitala artefakter betraktas då både som möjliggörare till kontroll och som det som stjälar makten över tid och göromål.

I Birgitta Johansson - Hidén, Susanne Wallin, och Erik Wästlunds rapport *IKT-stress finns det?*(2002) listas sådana besvikelser. Arbetsledare och administrativa assistenter i deras undersökning upplevde att IKT genererade tidspress, teknikkrångel, en ständig stressande tillgänglighet, ett krav på att hänga med i allt som händer och en upplevelse att få för mycket information.¹¹²

Diskursen om IKT - krångel i undervisningen och administrationen handlar om förlusten av kontroll över arbetets organisation. Den förhåller sig till lärarprofessionens autonomi såväl som diskursen om krav på skolan och lärarnas öppenhet. Teknologin som sådan är icke-diskursiv, men det är omstritt på vilket sätt den ska användas och vem som ska göra vad.

6.3. Diskurser om skriftgemenskaper

Respondenterna har alla uppfattningen om att skärmtexter, och IKT generellt hör ihop med elevernas livsvärld. Ifråga om att använda skärmtexter i undervisningen, motiveras det ofta med att det kan knyta an till deras verklighet eller verkligheten.

Cecilia - bloggen har mycket bilder i förhållande till textmassa, men det går att göra även på andra texter. Men så kanske man borde vara med där eleverna är, och inte bara undervisa om ett arv, där de är och dit vi är på väg.

Dorotea läser själv skärmtexter endast för speciella informativa syften men upplever att eleverna tycker att allting är roligare att lära sig framför en dator.

Cecilia - Hela tiden har man ju varit efter, det har inte varit en naturlig del, jag skaffade mobiltelefon när jag var trettio, skrev på skrivmaskin på högskolan. Även om jag känner att jag kan hantera datorn för vad jag behöver tror jag att jag skulle behöva den (fortbildning) för att vara mer där eleverna befinner sig. ... Jag försöker läsa över min dotters axel, bloggar och sådär, för att hänga med, men jag konsumerar inte den typen och jag är inte inne i den verkligheten. Dels så konsumerar de ju annan text, andra aktiviteter, De möter så många fler arenor än där jag befinner mig, de är mer sociala.

¹¹¹ Nyberg. A (2008) s.83

¹¹² Johanson – Hidén, Wallin, Wästlund: *IKT-stress finns det? - tre förstudier* Rapport KAU 2002:21

Till uppdelningen i teknikanvändning mellan elever och lärare hör olika yttranden som föreslår att skärmtexter och IKT är mer offentliga, då införandet i undervisningen ofta motiveras av att den tillhör världen utanför skolan.

Beata motiverar användning av skärmtexter för att det är så hon uppfattar styrdokumentet men också att det fångar elevernas intresse och för att: ”knyta an till deras värld” Hon anser att det är viktigt att skriva texter som är avsedda för publicering på internet på dator för att:

Man måste förstå vad man skriver för något, vem man ska nå och vilket forum man befinner sig i, det är nog svårt ifall man sitter med papper.

Beata hänvisar till det modala, hur texten uppfångas av sinnen, men det genrespecifika med webbtexter till exempel webbartikel och blogg är enligt henne att den är riktad mot fler än bara läraren och skolkamraterna. För att kunna erövra en förståelse för det, krävs konkreta exempel från internet som läses på skärm.

Medan skärmtextern som medium som tillhör världen utanför skolan beskrivs den äldre teknologin att skriva med papper och penna som personligt och eftertänksamt. Alva och Dorotea uttrycker det som att det är en ynnest att få ett handskrivet brev.

Dorotea - Det visar också att någon har bemödat sig, planerat någonting. Tanken finns i förväg, det finns ett värde i det.

Beata - Det är väl lite att det blir en text som kommer från personen själv, att det inte blir redigerat, mer personligt.

Beata och Dorotea tror att otydlig handstil ofta beror på att skribenten hastar, att arbetstakten är för hög och att det saknas ett engagemang.

Papper och penna och skärmtext konstrueras här i någon mån dialektiskt. Skärmtextern är snabb. Papper och penna är långsamt. Men långsamt är också eftertänksamt och engagerat.

En genreanalys utgår ofta från att analysera texters retoriska traditioner, social förändring och struktur. Men man kan också som Carolyn R Millers i *Genre as a social action* (1984) inta ett behovsperspektiv, där typifieringen av språkhandlingar, det vill säga genre, ses som ett verktyg för alla människor att förstå och att agera i världen.¹¹³ Genrer bygger på

¹¹³ Thorne. S.L. *Artifacts and cultures- of use in intercultural communication* (2003) s.40

standardiserade regler som endast kan förmedla mening i en kulturell kontext. Genre är en social praktik.¹¹⁴

Den sociala praktiken att skriva skärmtext eller på papper skapar också identiteter och sätt att vara.¹¹⁵ Lärarna förknippar IKT och skärmtexter med ”elevernas” värld och världen utanför skolan. Den sociala praktiken att skriva på papper, förknippas med skolans värld och i en personlig svär förknippas den med långsamt tempo, eftertänksamhet och engagemang.

6.4. Diskurser i ett medieekologiskt perspektiv

Ordet ekologi härstammar från grekiskans *Oikos* vilket betyder hem eller boplats. En naturvetenskaplig definition är studiet av sambandet mellan organismer och deras miljö.¹¹⁶ Lance Strait *A media ecology review* (2004) redogör för hur detta perspektiv vuxit fram i studiet av medier ur vad han kallar ett intellektuellt nätverk av nordamerikanska forskare under 1960 och -70talen. Walter Ongs ”Ecological concern”, Marshal McLuhans benämning av medier som miljöer och Neil Postmans ”Media Ecologi”¹¹⁷ för fram en medvetenhet om mediasamhället som ett öppet system, där kultur utvecklas genom hur medier och människor interagerar.¹¹⁸

A medium is a technology in which a culture grows, that is to say, it gives form to a culture’s politics, social organization and habitual ways of thinking.¹¹⁹

Ett medieekologiskt perspektiv intresserar sig för medier som miljöer, hur struktur och innehåll ser ut och hur de påverkar människor och den kultur de befinner sig i. Medieekologiska miljöer består av materiella och immateriella kommunikationsverktyg såsom tekniker, rutiner, symboler och teknologier.¹²⁰

Per-Olof Erixon ger i *Skola och skrivundervisning i ett medieekologiskt perspektiv* (2012) exempel på vad han ser som betoningar i svensk skrivundervisning, som han menar är

¹¹⁴ Miller. C .R *Genre as a social action* Quarterly journal of speech 70 (1984) s.163

¹¹⁵ Fairclough. N (2012) s. 2

¹¹⁶ Björklid. P & Fischbein .S (1996) s. 83

¹¹⁷ Strait. L (2004)– *A media ecology review* Communication research trends- Centre for the study of communication and culture Volume 23 (2004) no 2

¹¹⁸ Strait. L (2004) s.3

¹¹⁹ Strait. L (2004) s.3

¹²⁰ Strait. L (2004) s.4

historiskt knuten till kyrka, bok, papper och penna.¹²¹ Bland annat noterar han ekologiska förändringar i undervisningen där skriftkulturen utmanas av en ökad betoning på bild i media, hur hierarkier i lärare - elevrelationer förändras samt hur organisationen av arbetstid och fritid luckras upp genom informationsteknologin.¹²² Genom att betrakta medier som en miljö, och individer som organismer i ett ekologiskt system försöker medieekologin på detta sätt förstå hur systemet fungerar och utvecklas.

Att placera undersökningens lärare under luppen som organismer i sin hemmiljö leder till vad som tycks vara förändring och anpassningar till IKT och skärmtexters betoning på offentlighet, snabbhet och en mer visuell modalitet. IKT används för att ”knyta an till elevernas värld”. Skillnaden mellan en skärmtext och en text på papper är enligt diskursen att skärmtexten riktas mot fler mottagare än skolkamraterna.

Cecilia - Både på grund av kraven från styrdokumentet och för att fånga elevernas intresse, för dem är det ju en vardags, en helhet, det är ju hela tiden.

För respondenterna är elevernas telefoner outhärliga för att bedriva undervisning i informationssamhället. IKT - teknik i klassrummet är på många sätt en icke-diskursiv struktur, och ett grundantagande. I medieekologin uppluckras lärarnas auktoritet rörande språknormer, den sociala kontrollen och kontrollen över den information som eleverna tar del av. Skolan och lärarna hanterar detta med källkritik, begränsningar av användningen av mobiltelefoner och en strategisk placering av skolbänkar. Det anses också finnas eller kommer att finnas ett stort behov av extra undervisning i det äldre mediet papper och penna.

Alva - Man behöver gå tillbaka till hantverket att skriva, för vissa elever att möta dem där de borde varit tidigare med hantering av penna . – Jag kan se en förändring . Det tenderar att vara fler elever som inte kan hantera penna.

¹²¹ Erixon . P – O *Svenskdidaktikens håg för ungdoms- och mediekulturer* i Red: Ongstad. S Nordisk modersmålsdidaktik(2012) s.14

¹²² Erixon P-O. *Skola och skrivundervisning i ett medieekologiskt perspektiv* (2010) s. 8

7. Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att undersöka lärares användning av teknologi och skärmtexter i sitt arbete. Detta har gjorts i perspektiv av lärarnas användning av skolans teknologi och skärmtexter som en social praktik genom en diskursanalytisk utgångspunkt.

Nedan följer en sammanfattning som förhåller sig till uppsatsens syfte och frågeställningarna:

- Vilka diskurser går att urskilja hos lärare, rörande skolans teknologi och medier?
- Vilka aspekter av lärares arbete med teknologi och skärmtexter lyfter dessa diskurser fram?

Lärarnas diskurser konstruerar teknologi på olika sätt. Lärarna ser IKT och skärmtexter främst som en källa till information och en möjlighet för eleverna att läsa och inspireras av multimodala texter. Andra mindre framträdande diskurser handlar om att också lära sig skriva multimodala texter i anslutning till diskursen om bristen på teknologiska resurser.

I diskurser om skärmtexter och IKT skapas teknologin som social konstruktion vilket formar den sociala praktiken att ”undervisa med och om IKT och skärmtext”. Lärardiskursen och den sociala praktiken förhåller sig till andra diskurser men också till det teknologiska ramverkets teknologier och strategier.

Alva - Sedan är det det att vi inte har tillgång till det, så jag jobbar inte så mycket med det.

Beata - men det vore bra med utbildning så att alla lärare kan samma sak. Samma förutsättningar i alla klassrum. Fortbildning är viktigt, för det kommer nya grejor hela tiden.

I diskursen om de bristande resurserna framgår ett starkt lärarpatos som ser IKT och skärmtexter i undervisningen som ett absolut måste. Om man förblir utan resurser sviker man elevernas rättigheter.

IKT och skärmtexters potential problematiseras av lärarna på huvudsakligen tre olika sätt. För det första gör datorer och stavningsprogrammets hjälp att vissa färdigheter glöms bort. Den orsakar språkriktighetsproblem och bristande finmotoriska färdigheter med papper och penna. IKT och skärmtext ses som ett snabbare medium och elever tar sig inte tid att skriva vackert för hand i samma utsträckning som förr.

För det andra problematiseras möjligheten till en konstant uppkoppling till internet då det orsakar en brist på social kontroll, vilket ger sig till känna i begränsningar i användandet av mobiltelefonen och strategiskt placerade skolbänkar. Lärarna förhåller sig här också till läroplanens diskurs om nyckelkompetenser i informationssamhället som betonar källkritik och problematiserar den fria tillgången till information.

För det tredje problematiseras lärarnas beroende av en teknologi som utvecklas så snabbt att den svårigen kan bemästras. De känner sig också trängda att hela tiden vara tillgängliga och befinner sig i en beroendesituation av teknologi som inte alltid hjälper dem.

Dessa tre diskursområden konstituerar den sociala praktiken av att undervisa med IKT. Men diskurserna handlar på ett övergripande plan också om lärarnas självständighet i den sociala praktiken att vara lärare då mediet utmanar lärarnas auktoritet på olika områden. Lärarnas auktoritet inom språknormer utmanas av blogg och chatt - språk och rättstavningsprogram. Den ständiga uppkopplingen utmanar lärarnas kontroll över vilken information som har rätt att finnas i undervisningen. Mobillådan är en artefakt skapad av en diskurs om förlusten av den sociala kontrollen i klassrummen.

Problematiseringarna av IKT har syftet att utforma vad en lärare är utifrån lärarnas position.¹²³ Diskursen som Konstruerar IKT och skärmtext som en del av "elevernas värld" är också identitetskapande.

Ett medieekologiskt perspektiv betraktar mediet som en miljö vilket tillåter att man kan se diskurser och diskursiva praktiker som förändringar i ett öppet system. Lärarna anpassar sig genom att använda elevernas telefoner och försöker att locka elever att skriva genom att betona skärmtextens verklighetsanknytning. Andra förändringar som sker på grund av den medietekniska utvecklingen är vad man kan kalla negativa anpassningar. Att flytta bänkar och att begränsa möjligheten till uppkoppling kan också ses som följder av digitala medier som miljö.

Denna uppsats har undersökt lärares användning av teknik med fokus på sociala aspekter. I perspektiv av sociala praktiker och identitetskapande är IKT - satsningen i skolorna tätt förknippad med sociala och kulturella förändringar.

¹²³ Fairclough .N (2012) s. 2

8. Källförteckning

Tryckta källor

Bergström, G & Boréus (Red) (2005) .K *Textens mening och makt – metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskursanalys*. 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur

Bjar, L(2011) *Det hänger på språket* Lund: Studentlitteratur- Iversen Kullbrandstad. L Digital kompetens som mål för utbildningspolitiken

Björklid, P & Fischbein . S (1996) *Det pedagogiska samspelet* Lund: Studentlitteratur

Bradley, L (2013) *Language learning and technology –Student activities in web-based environments* Göteborg: ACTA UNIVERSITATIS GOTHOBURGENSIS: Akademisk Avhandling.

Dysthe . O (Red) (2011) *Dialog, Samspel och lärande* . Lund: Studentlitteratur

Hatch, M. j. (2007)*Organisationsteori – Moderna, symboliska och postmoderna perspektiv* Lund: Studentlitteratur

Johansson – Hidén, B Wallin, S Wästlund, E . *IKT-stress finns det?- tre förstudier* Rapport KAU 2002- Karlstad University Studies 2002:21

Kvale, S (1997) – *Den kvalitativa forskningsintervjun* Lund: Studentlitteratur

Red. Kroksmark, T (2003) *Den tidlösa pedagogiken* Lund: Studentlitteratur

Liedman, S – E. (2002) *Ett oändligt äventyr* Stockholm: Albert Bonnier

Månsson, P (Red)(2006) – *Moderna samhällsteorier – Traditioner, riktningar, teoretiker* 6:e uppl. Stockholm: Prisma

Nyberg, A (2008) *Att studera digitala artefakter i människors vardagsliv* Umeå: Umeå Universitet Akademisk Avhandling.

Granath, S & Estling–Vannestål, M (2008) *IT i språkundervisningen i teori och praktik* ur Red Bihl, B, Granath, S, Wennö, E CSL 2008 *Fönster mot språk och litteratur* Karlstad: Karlstads Universitet

Stefan Lund & Daniel Sundberg (2004) *Pedagogik och diskursanalys – metodologiska orienteringsförsök på ett framväxande forskningsfält* - Pedagogiska arbetsrapporter nr 5 Växjö. Växjö Universitet

Red Thavenius, J (2011) *Svenskämnets historia* Lund: Studentlitteratur

Elektroniska källor

Andersson. E (2012) *Det politiska rummet: villkor för situationspolitisk socialisation i en nätgemenskap av och för ungdomar* – Akademisk avhandling . pdf. Hämtad från Örebro University library: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-26471> 2013-05-11

Anderson. J. Q (2012) *Millennials will benefit and suffer due to their hyper connected lives* - Pew Research center. Hämtad från: <http://pewinternet.org/Reports/2012/Hyperconnected-lives.aspx> 2013-05-12

Bergqvist. T (2005) Tidskrift för lärarutbildning och forskning nr 1-2 årg. 12: *IT och lärande – i skola och lärarutbildning*. Umeå Universitet. Hämtad från: http://www.use.umu.se/digitalAssets/5/5648_lofu_nr1-2_2005.pdf 2013-04-11

Erixon . P – O (2012) *Svenskdidaktikens håg för ungdoms- och mediekulturer* i Red: Ongstad. S Nordisk modersmålsdidaktikk: forskning, felt och fag, s 224-259 – Umeå Universitet via DIVA. Hämtad från: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-57779> 2013-05-11

Erixon. P-O (2010) *Svenskämnet i skärmkulturen* – Tidskrift för litteraturvetenskap 153. Hämtad från: ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/tfl/article/download/512/486 2013-04-17

European Commission: *Digital Agenda for Europe – A Europe 2020 Initiative* – Hemsida: Hämtad från <http://ec.europa.eu/digital-agenda/> 2013-05-20

European Commission: *Digital Competences in the Digital Agenda* Pdf. Hämtad från: <https://ec.europa.eu/digital-agenda/sites/digital-agenda/files/KKAH12001ENN-chap5-PDFWEB-5.pdf> 2013-05-20

European commission (2013) survey of Schools: ICT in Education. PDF Hämtad från: <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/survey-schools-ict-education> 2013-05-17

Fairclough. N (2012) – *Discourse and social practices*- Simon Fraser University Canada Hämtad från: <http://www.sfu.ca/cmns/courses/2012/801/1Readings/Fairclough%20Dialectics%20of%20Discourse%20Analysis.pdf> 2013-05-17

Hård af Segerstad . Y & Hashemi. S. S (2005) *Att lära sig skriva i IT-samhället* Rapport Vetenskapsrådet. Hämtad från: <http://www.ling.gu.se/~sylvana/SkrivaIT/Publikationer/Rapport0509.pdf> 2013-04-26

Kirpendorff. K (2011) *Discourse and the Materiality of its Artifacts*. I Red: Kuhn T.R - *In Matters of Communication: Political, Cultural, and Technological Challenges to Communication Theorizing*

Annenberg University of Pennsylvania. Hämtad från: http://repository.upenn.edu/asc_papers/259/
2013-05-10

Kuhn- T.S – (1962) *the structure of Scientific revolutions* 2nd Ed. University of Chicago. Hämtad från: <http://turkpsikiyatri.org/arsiv/kuhn-ssr-2nded.pdf> 2013-05-10

Olsen J.K. B, Pedersen . S.A & Hendricks. V.F (Red) (2009) - *A Companion to the Philosophy of technology*: Bijker. W. E (2009) *Social construction of technology* Hämtad från: http://mkaymak.files.wordpress.com/2012/10/technology_readings.pdf 2013-04-26

Miller C.R (1984) *Genre as a social action* Quarterly journal of speech 70. Pdf hämtad Från: <http://eserver.org/courses/s05/506/readings/miller-genre84.pdf> 2013-04-26

Svärdhagen . J & Embretsén E-L. (2011)*Nästa generations lärande IT och lärande i PUD – Regionens kommuners förskolor och skolor - En sammanställning av samtal om IT och lärande med 18 kommuner Höskolan dalarna Solverket rapporter - Hämtad från:* http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.172860!/Menu/article/attachment/NGL_skola_IT.pdf 2013-05-10

Pedro. F (2012): OECD- Centre for Educational Research and Innovation *Connected minds – Technology and today´s learners*. Hämtad från: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oced/education/connected-minds_9789264111011-en 2013-05-10

Prensky. M (2001)- *Digital natives , digital immigrants on the horizon* vol 9 no 5. Pdf Hämtad från <http://www.marcprensky.com/writing/prensky%20-%20digital%20natives,%20digital%20immigrants%20-%20part1.pdf> 2013-05-10

Regeringsbeslut om att främja informations – och kommunikations teknik i skolan (2008) Hämtad från:http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.177249!/Menu/article/attachment/itiskolan_regeringsuppdrag2008.pdf 2013-04-26

Schein . E. H (2003) *Organizational culture and leadership* 3rd Ed. Hämtad från: http://www.untagsmd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_2/ORGANIZATIONAL%20CULTURE%20Organizational%20Culture%20and%20Leadership.%203rd%20Edition.pdf 2013-05-15

LGR 11- *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* (2011) Hämtad från: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575> 2013-05-10

Skolverket rapport 386: *IT användning och IT kompetens i skolan* (2013) Hämtad från: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3005> 2013-05-10

Skolverket rapporter (2006)- *E - Learning Nordic - 2006* . Hämtad från:

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/itiskolan/rapporter/2006/elearning-nordic2006-1.140603>

2013-05-17

Strait. L (2004)– *A media ecology review* Communication research trends- Centre for the study of communication and culture Volume 23 (2004) no 2. Hämtad från:

http://cscs.scu.edu/trends/v23/v23_2.pdf 2013-04-26

Lantolf .J.P & Thorne. S.L (2003) *Sociocultural Theory and second language learning* . pdf. Hämtad

från: http://www.academia.edu/2614728/Sociocultural_theory_and_second_language_acquisition

2013-05

Thorne S.L (2003) *Artifacts and cultures of use in intercultural communication*. Pdf. Hämtad från:

<http://citeseerx.ist.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.114.9395&rep=rep1&type=pdf> 2013-05-10

Weick. K.I : *Technology as equivoque: Sense making in new technologies*. Hämtad från:

<http://psycnet.apa.org/psycinfo/1990-97460-001>

2013-05 -10